

Beliren Yetişkinlerin Benlik Tasarımına Olumsuz Otobiyografik Bellek Özelliklerinin Yansıması: Duygusal İhmal ve İstismarın Rolü

Esra Karagöz¹, Esin Temeloğlu Şen²

Karagöz, E. ve Temeloğlu Şen, E. (2024). Beliren yetişkinlerin benlik tasarımına olumsuz otobiyografik bellek özelliklerinin yansıması: Duygusal ihmal ve istismarın rolü. *Nesne*, 12(31), 69-86. DOI: 10.7816/nesne-12-31-05

Anahtar kelimeler
Otobiyografik bellek, beliren yetişkinlik, olumsuz benlik, duygusal ihmal, duygusal istismar

Keywords
Autobiographical memory, emerging adulthood, negative self-concept, emotional neglect, emotional abuse

Öz

Bu çalışma beliren yetişkinlik döneminde çocukluk çağı duygusal istismar ve ihmal deneyimleri, otobiyografik bellek özellikleri ve benlik tasarımı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Çalışmanın örneklemini 18 ile 25 yaşları arasındaki 367 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kesitsel bir desen benimsenmiştir. Veri toplama işleminde Demografik Bilgi Formu, duygusal ihmal ve istismar değerlendirmesi için Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, bellek özellikleri değerlendirmesi için Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği ve son olarak olumsuz benlik tasarımı ölçümü için Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Ön analizlerde, değişkenler arasında anlamlı korelasyonlar saptanmıştır. Duygusal istismar ve ihmal olumsuz benlik tasarımı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterirken otobiyografik bellek özellikleri ile de pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Özellikle duygusal ihmal, duygusal istismara kıyasla bellek özellikleri ile daha yüksek düzeyde pozitif bir ilişki göstermiştir. Olumsuz benlik tasarımı ve otobiyografik bellek özellikleri arasındaki ilişkide duygusal ihmal ve istismarın potansiyel aracı rollerini incelemek için gerçekleştirilen yapısal eşitlik modellerinde duygusal istismarın tam aracı rol etkisi gözlenirken duygusal ihmalin kısmi bir aracılık etkisi gözlenmiştir. Bu bulgular, beliren yetişkinlerde çocukluk çağı travma yaşantılarının otobiyografik bellek ve benlik kavramı ile ilişkisini vurgulamaktadır. Bu ilişkiyi anlamak, erken çocukluk döneminde travma yaşantıları ve bellek süreçleri ile ilişkili psikolojik sonuçları açıklamada yardımcı olurken terapötik müdahaleler ve psikososyal destek için önemli sonuçlara yer vermiştir.

The Reflection of Negative Autobiographical Memory Features on the Self-Concept of Emerging Adults: The Role of Emotional Neglect and Abuse

Abstract

This research examined the intricate relationship between childhood emotional abuse, neglect experiences, autobiographical memory traits, and negative self-concept in emerging adulthood. The study comprised 367 university students aged between 18 and 25. A cross-sectional design was conducted to analyze the relationship among variables. Data collection included demographic information, The Childhood Trauma Questionnaire assessed emotional abuse and neglect, Autobiographical Memory Characteristics Scale gauged memory features and the Brief Symptom Inventory measured negative self-concept. Preliminary analyses showed significant correlations between variables. Emotional abuse and neglect were positively correlated with negative self-concept and exhibited moderate positive associations with autobiographical memory characteristics. Specifically, emotional neglect demonstrated stronger positive correlations with memory characteristics compared to emotional abuse. Further analysis utilized structural equation modeling to examine the potential mediating roles of emotional abuse and neglect in the relationship between autobiographical memory features and negative self-concept. The model proposed emotional abuse and neglect as mediators between memory characteristics and negative self-concept, demonstrating a partial mediation effect. These findings underscore the intricate influence of childhood emotional maltreatment on autobiographical memory and self-concept in emerging adults. Understanding these connections helps in elucidating the complexities of psychological outcomes associated with childhood trauma and memory processes during the formative years, highlighting implications for therapeutic interventions and support systems.

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 27 Eylül 2023

Düzeltilme tarihi: 28 Aralık 2023

Kabul tarihi: 18 Şubat 2024

Yazar Notu: Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programı 2021-1. Dönem kapsamında fonlanan projeden üretilmiştir. İlgili projede, birinci yazar yürütücü ikinci yazar ise danışman olarak yer almıştır.

DOI: 10.7816/nesne-12-31-05

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, esrakaragoz(at)ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0452-8047

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, esin.sen(at)istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1941-4786

Ergenliğin ardından gelen, yetişkinliğin başlangıcı olarak da kabul edilen ‘beliren yetişkinlik’ (emerging adulthood) 18-25 yaş aralığındaki bireylerin ne yetişkin ne de ergen olduğu ara bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönem, özerklik, kendini keşfetme ve yeni deneyimlerle karakterize bir olasılıklar zamanı olarak kabul edilir (Chevrier ve ark., 2020). Çoğunlukla üniversite eğitimi zaman dilimine rast gelmekte olup (Arnett, 2016) üniversiteye girişten mezuniyet ve sonrasında birkaç senenin bulunduğu süreci kapsar (Aydın, 2019). Üniversite dönemi, kişinin akademik eğitimin yanında pek çok deneyimi (evden/aileden ayrılma, flört etme, inanç sisteminin olgunlaşması, psikososyal gelişim gibi) de içeren büyük bir deney alanıdır (Montgomery ve Cote, 2003). Bu anlamda üniversite öğrencileri, kendilerini keşfetmek, gelecek hakkında hayal kurmak ve yetişkin olmayı deneyimlemeyle beraber kendileri hakkında düşünmek için birçok fırsata sahip olurlar (Schwartz, 2016). Sonuç olarak üniversite, beliren yetişkinlerin bu fırsatları yaşayabileceği, yaşamlarına yön veren bir ortamı temsil ettiği söylenebilir.

Beliren yetişkinliğin, temelde ergenlikle benzer özellikleri olsa da kimlik oluşumu (keşfi), istikrarsızlık, olasılıklar çağı, kendine odaklanma ve arada kalmış hissetme açısından bir önceki dönemden ayrıştığı görülmektedir (Arnett, 2004). Kimlik keşfi özelliği, bireyin beliren yetişkinlikle kendilerine dair bir arayışta olmalarının temsidir. Bu anlamda birey seçenekler keşfetme, yeni seçenek oluşturma ve bunlara bağlı kimlik taahhütlerinde bulunma fırsatına sahiptir. İstikrarsızlık özelliği, kimliğin keşfedilmesi bağlamında keşfedilecek deneyimler, beliren yetişkinlerin yaşamına hayatlarının geri kalanı için verdikleri nihai kararlara kadar istikrarsızlık getirmesini temsil eder. Olasılıklar çağı ise bireyin keşfi paralelinde zorlukları aşabileceği ve kararların üstesinden gelebileceği sonsuz seçeneğe sahip olması anlamına gelir. Arnett (2004) bu dönemin kişinin sosyal yaşamındaki tüm kararların sorumlusunun yalnızca kendisi olduğu ilk zaman dilimi olduğunu belirtir. Ayrıca, beliren yetişkinler kendilerini ne ergen ne de yetişkin olarak tarifleyememenin yarattığı arada kalmışlık hissini sıklıkla deneyimler. Çünkü bu kişiler, her ne kadar bazı kararları kendileri alabilse de finansal bağımsızlık, kendi eylemlerinin sorumluluğunu tek başına üstlenme gibi deneyimleri aşamalı olarak üstlenirler (Arnett, 1997; 2004).

Beliren yetişkinlik dönemindeki *geçiş evresi* olgusu dikkate alındığında benlik tasarımının devam ettiği ancak henüz nihayete ermeyen kırılmalı bir dönemden bahsetmek mümkündür (Chevrier ve ark., 2020; Reed-Fitzke, 2020). Benlik tasarımı kavramının literatürde benlik saygısı, öz, öz değer, kendine güven, kendilik arayışı hissi gibi ifadelerle içe içe geçmiş olduğu görülmektedir (Cebe, 2005). Benlik kavramına ilişkin Gander ve Gardiner’in (2004) tanımında bireyin kendine özgü tutumları, duyguları, değerleri ve davranışlarıyla beraber bunlara ilişkin görüşünü içermesi gerektiğine işaret edilmiştir. Bireylerin kendilerine ilişkin değerlendirmelerinin çocukluk dönemi deneyimleri, bu dönemdeki başarı ya da başarısızlık hikayeleri, aile bireyleri, öğretmenler ve akran geri bildirimleri gibi sosyal-çevresel bileşenlerden etkilendiği görülmektedir (Cameron ve Granger, 2019; Harris ve Orth, 2020; Leary ve Baumeister, 2000; Spalding ve Hardin, 1999; Yaratana ve Yucesoylu, 2010). Tüm bu tanımlar perspektifinde mevcut çalışmada ele alınan olumsuz benlik tasarımı (negative self concept) bireyin, ruh sağlığını, işlevselliğini ve diğerleriyle ilişkilerini etkileyebilen, kendine yönelik olumsuz yargılarını içeren çok boyutlu öz algıya (Guindon, 2010) işaret etmektedir. Bu kavrama yönelik vurgu da üniversite öğrencilerinde uyarılan bir ölçek çalışmasında olmuştur. Bu çalışmada olumsuz benlik; kendini değersiz hissetme, insanlar tarafından sevilmediğine inanma, kendini diğerlerinden daha aşağıda görme, diğer insanlara yakınlık duymama, suçluluk ve cezalandırılma gereksinimi gibi temalarla bağdaştırılmış bir yapı olarak ele alınmıştır (Şahin ve Durak, 1994). Üniversite öğrencilerinin içerisinde bulunduğu dönemle de ilişkili bir şekilde kendi yetişkin benliklerini oluşturma çabası gütmeleri bahsi geçen temaların ruh sağlığına olan etkisini de gözler önüne sermektedir. Bu kapsamda yapılan

çalışmalarda kendilikleriyle alakalı olaylarla olumlu bağlantılar kuran beliren yetişkinlerin olumsuz bağlantılar kuranlara göre daha az kimliğe ilişkin sıkıntı (identity distress) yaşadığı, daha düşük psikolojik strese sahip olduğu ve daha yüksek kimlik keşfi yaptığı görülmüştür (Merrill ve ark., 2016). Bunun yanında beliren yetişkinlerin kimlik keşfi süreçlerinin gelecekteki benlik saygılarını ve zihinsel sağlığını etkilediği belirtilmiştir (Luyckx, 2006).

Beliren yetişkinlik döneminin bireylerin benlik tasarımlarında etkili olan faktörlerden birisi otobiyografik bellek özellikleridir (Fuentes ve Desrocher, 2012). Otobiyografik bellek kişisel deneyimler, olaylar ve dünya hakkında genel inançlarımızın birlikte değerlendirilerek depolandığı hafıza türüne verilen isimdir. Otobiyografik bellek bireyin öz deneyimlerini içermesinin yanında bu deneyimlere ilişkin anlamsallaştırma çabalarını da kapsar. Bu açıdan otobiyografik belleğin kendilik ile güçlü bir ilişkisi olduğu belirtilmekle beraber yoğun duygusal içerikli deneyimlerin hatırlanması noktasında da belirleyici olduğuna işaret edilmektedir (Williams ve ark., 2008). Otobiyografik bellek özelliklerine ilişkin bilgiler geçmişten günümüze halen duygusal ya da yaşantısal olarak etkisini sürdürmektedir. Bu açıdan geçmişe dair tüm deneyimlerin anlamını bulması noktasında otobiyografik belleğin önemli bir rolü bulunmaktadır (Fuentes ve Desrocher, 2012).

Geçmiş yaşantıların otobiyografik bellekte konumlandırma biçimlerinin bugünkü benliğe yönelik etkisini değerlendirmede çocukluğun önemli bir zaman dilimi olduğu söylenebilir. Hatta pek çok teoriye göre (bkz. psikanalitik teori) çocukluk yaşantıları bugünkü benlik yapılanmasındaki önemli bir rolüne işaret etmektedir. (Tura, 2005). Çocukluk deneyimlerine ilişkin bir kavram olan çocukluk dönemi istismarı, 0-18 yaş grubundaki çocuğun kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması olarak ele alınabilir. İstismarın fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal gibi türleri olmakla beraber kişide kısa veya uzun dönemde önemli psikolojik ve fizyolojik etkileri olabilmektedir (Dokgöz, 2021). Yapılan çalışmalarda özellikle duygusal ihmal ve istismar yaşantısının benlik oluşumuna ve benlik yapılanmasına ilişkin etkisine dikkat çekilmektedir (Smith ve Chesin, 2023; van Harmelen ve ark., 2010). Yanı sıra yapılan bazı çalışmalarda benlik saygısının çocukluk çağı istismar yaşantılarıyla negatif yönde ilişkili olduğu (Karaçavuşoğlu, 2022; Pereira ve ark., 2021), yine çocukluk çağı duygusal ihmal ve istismar yaşantılarının kimlik gelişimi sürecinde iyimser düşünce ile zıt yönde ilişkili olduğu (Aksoy, 2023) ve çocukluk çağı istismar yaşantılarının kendine yönelik olumsuz değerlendirmeye etki ettiği (Jopling ve ark., 2020) belirtilmektedir. Valentino ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada (2009) istismara uğrayan çocukların anılarında daha fazla olumsuz kendilik temsili olduğu bulunmuş, Wu ve arkadaşları (2022) ve Karakuş (2012) tarafından yapılan çalışmalarda çocukluk duygusal ihmal ve istismar yaşantılarının düşük benlik saygısı ilişkili olduğu ortaya koyulmuş, yanı sıra Kim ve Cicchetti (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada çocukluk duygusal ihmal ve istismar yaşantıları benlik sistemleri ve dolayısıyla benlik saygısı ile ilişkili bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle mevcut çalışmada hem gerçekleştiği dönemde hem de uzun vadeli etkileri açısından benlik tasarımına olan etkisi sebebiyle duygusal ihmal ve istismarın önemli bir bileşen olduğu dikkat çekmiştir.

Beliren yetişkinlik döneminde gelişen benlik oluşumuna çocukluk çağı istismar deneyimlerinin ve otobiyografik özelliklerinin her ikisinin de ayrı ayrı etkilerinin olabileceğine ilişkin çalışmalara literatürde yer verilmektedir. Ancak güncel çalışmalarda bellek ve ihmal/istismar yaşantısının birlikte de bireylerin iyilik halini etkileyebileceğine işaret edilmektedir (Rubin ve ark., 2008). Bahsi geçen bu etki depresyon (McCrorry ve ark., 2017; Puetz ve ark., 2021), travma sonrası stres (McCrorry ve ark., 2017; Ogle ve ark., 2017) gibi klinik özellikler üzerinden çalışılmış olup olumsuz benlik tasarımına ilişkin etkisi değerlendirmeye açık bir alan olarak dikkat çekmiştir. Bu kapsamda bu çalışmada beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin olumsuz benlik

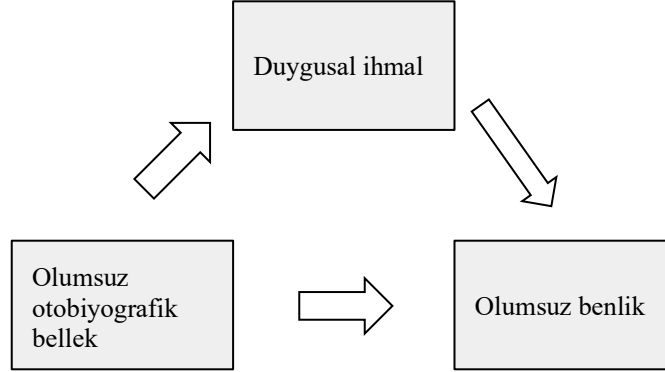
tasarımını etkileyen otobiyografik özellikler ve çocukluk çağı duygusal ihmal ve istismar yaşantıları incelenecektir.

Otobiyografik bellek özellikleri ile duygusal ihmal ve istismar yaşantısının ilişkisini açıklamayı hedefleyen pek çok hipotez ortaya atılmıştır. Bunlardan ilkinde göre, travmatik anıların yüzeysel, hayli az detayla ya da parçalı olarak hatırlanabileceğine (bkz. Brewin ve Holmes, 2003; Williams, 1996; Van der Kolk, 2019; s.190-202) diğerinde ise duygusal deneyimlerin yoğunlaşmasıyla beraber travmatik/olumsuz anıların daha sık hatırlanacağına (bkz. Kaynar ve Er, 2015) yönelik bulgulara işaret edilmektedir. Bir başka deyişle her iki açıklamada da travmatik anıların yaşanmasının ardından otobiyografik bellekte konumlandığı ve bu şekilde bireylerin hayatlarına devam ettikleri, zaman zaman buna ilişkin hatıraları fazla ya da az da olsa hatırladıkları ifade edilmektedir. Bu açıklamalarda bellek işlevlerine yeterince değinilmediği dikkat çekici bulunmuştur. Ancak travmatik deneyimlere ilişkin görece daha yeni bir açıklama olan mnemonic modelde (anımsatıcı model), travma anılarının tıpkı normal ve sıradan olaylar gibi işlendiği yani önce anıların tanımlandığı ve zaman içerisinde de düzenlendiği öne sürülmüştür (Rubin ve ark., 2008). Bu modele göre olayların belleğe kodlanması yansız değildir. Bireysel farklılıklar, stresli olaya ilişkin detaylar, kişinin mevcut hedefleri ve/ya olaya dair endişeleri (olayın temsili) de bellek sürecini etkileyecektir. Bu açıdan belleğin depolama esnasındaki değişmezliğinden söz edilememektedir. Olayın kendisinin ve hatırlama süreçleri arasındaki etkileşim ise bu stresli olayın uzun vadedeki sonuçlarını belirler. Yani, travmatik ya da stresli bir deneyim sonrasında verilen tepkiler aslında sadece olayın sonucunda değil; kişinin değişen bellek özelliklerinin ana etkisinden kaynaklanır. Bu kapsamda otobiyografik belleğin bir olayı depolama sürecinde etkili olan pek çok bileşen olabilmektedir. Bu modelde, belleği sadece teyp gibi kaydedici olarak betimleyen eski açıklamaların tersine bellek özelliklerine de vurguda bulunulmuştur. Bireylerin bellek özellikleri kişilik, mod, baş etme tarzı gibi temel yapılardan etkilenebilir ve sonrasında eski deneyimlerin nasıl anımsanacağı üzerinde etkin bir süreç sergiler. Mnemonic modelde olumsuz anıların ve travmatik deneyimlerin anımsanmasının ve ifade edilmesinin bellek özelliklerinin öncül/yordayıcı etkisiyle kavramsallaştırıldığına işaret edilmiştir (Rubin ve ark., 2008). Bu bağlamda olumsuz otobiyografik bellek özelliklerindeki artışın ihmal ve istismar gibi travmatik deneyimleri hatırlama sıklığını da arttırabileceği ve bunların ise bireylerin benlik tasarımını açıklamada kritik birer değişken olabileceğine ilişkin bir açıklama akla gelmektedir. Dolayısıyla, bu modelde kişinin otobiyografik bellek işlenmesi sürecinin benlik tasarımı ile ilişkisinde temel yordayıcı değişken olacağı ve duygusal ihmal ve istismar gibi zorlu travmatik deneyimlerin de bu ilişkideki aracılık rolünün incelenmesine ilişkin geliştirilen araştırma sorusu test edilecektir.

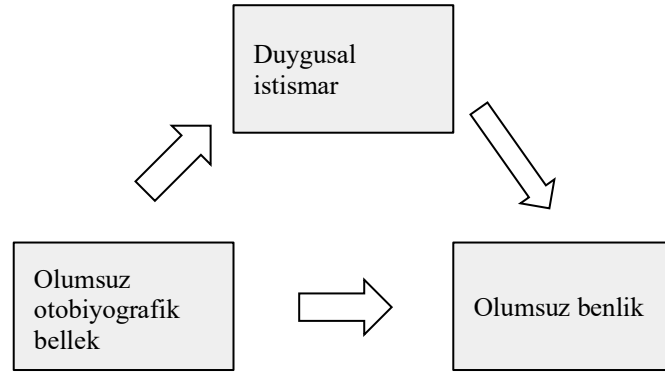
Pek çok araştırmada çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve benlik (tasarımı) birlikte ele alınan kavramlar olarak öne çıkmakta ve duygusal istismarın olumsuz benlik tasarımı ile ilişkili olduğu görülmektedir (Karaçavuşoğlu, 2022; Pereira ve ark., 2021; Valentino ve ark., 2009). Bununla birlikte çocukluk çağı istismar yaşantılarının bellek ile etkileşimi arasında çeşitli karşıt teoriler bulunsun da güncel travma literatüründe incelenmesi gereken bir model olan mnemonic model göze çarpmaktadır. Modelde işaret edildiği üzere bozulan otobiyografik bellek yapılanmasının model içerisinde temel yordayıcı olarak ele alınması gerekmektedir (Rubin ve ark., 2008). Ayrıca bir öz bildirim ölçeği olan ihmal/istismar envanteri ise ancak bu deneyimlerin hatırlanıp hatırlanmadığını açıklayabilecektir. Böylesi geçmiş yaşantıların aslında var olup olmadığını ifade etmenin hayli güç olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle önceki modelleme çalışmalarından farklı olarak mevcut çalışmada olumsuz otobiyografik bellek özellikleri ana yordayıcı olarak belirlenecek ve travmatik deneyimler ise hatırlama fenomeni ile ele alınarak aracı şeklinde test edilecektir. Bir başka deyişle, bu araştırmada beliren yetişkinlik dönemindeki otobiyografik bellek özellikleri ile çocukluk dönemindeki duygusal istismar ve ihmal deneyimlerinin ilişkisini ve bu ortak etkinin olumsuz benliğin

tasarımı ile ilişkisinin daha derinlemesine anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışmada belirlenen araştırma modellerine Şekil 1 ve Şekil 2’de yer verilmiştir.

Şekil Grubu 1: Hipotez Modelleri



Şekil 1. Olumsuz Anı Otobiyografik Bellek Özellikleri Ve Olumsuz Benlik İlişkisinde Duygusal İhmalin Aracı Rolü Modeli



Şekil 2. Olumsuz Anı Otobiyografik Bellek Özellikleri Ve Olumsuz Benlik İlişkisinde Duygusal İstismarin Aracı Rolü Modeli

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezleri şu şekildedir:

- H1. Olumsuz otobiyografik anı özellikleri ile olumsuz benlik tasarımı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
- H2. Olumsuz otobiyografik anı özellikleri ile duygusal istismarin arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
- H3. Olumsuz otobiyografik anı özellikleri ile duygusal ihmalin arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.
- H4. Duygusal ihmalin olumsuz benlik tasarımı ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
- H5. Duygusal istismarın olumsuz benlik tasarımı ile arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.

H6. Olumsuz otobiyografik anı özellikleri ile olumsuz benlik tasarımı arasında duygusal ihmalin tam aracılık rolü bulunmaktadır.

H7. Olumsuz otobiyografik anı özellikleri ile olumsuz benlik tasarımı arasında duygusal istismarin tam aracılık rolü bulunmaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Kesitsel bir desenle yürütülen bu çalışmaya 31.12.2021-10.08.2022 tarihleri arasında çeşitli üniversitelerin farklı bölümlerinde okuyan (örn: Psikoloj, diş hekimliği, hukuk, mühendislik vb.) 18-25 yaş aralığında ($Ort.=20.75$, $S=1.93$) 260 kız (%70.8), 101 erkek (%27.5), 4 cinsiyetini belirtmek istemeyen (%1.1) ve diğer olarak belirten 2 (%0.5) olmak üzere 367 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine dair tanımlayıcı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	260	70.8
	Erkek	101	27.5
	Belirtmek İstemiyorum	4	1.1
	Diğer (Non-binary)	2	.5
Yaş	18	52	14.2
	19	51	13.9
	20	83	22.6
	21	52	14.2
	22	59	16.1
	23	37	10.1
	24	15	4.1
Üniversite Bölgesi	25	18	4.9
	Marmara	233	63.5
	Ege	49	13.4
	Akdeniz	16	4.4
	İç Anadolu	46	12.5
	Karadeniz	16	4.4
	Doğu Anadolu	3	.8
Üniversitede kaçınıcı yıl	Yurtdışı	4	1.1
	0-5 yıl	358	97.5
Çevreyle karşılaştırdığında gelir düzeyi	5+ yıl	9	2.5
	Alt	37	10.1
	Alt-Orta	89	24.3
	Orta	189	51.5
	Üst-Orta	47	12.8
Çalışıyor mu	Üst	5	1.4
	Hayır	292	79.6
Psikiyatrik tanı	Evet	75	20.4
	Hayır	322	87.7
Psikiyatrik ilaç kullanımı	Evet	45	12.3
	Düzenli kullanıyorum	21	5.7
	Geçmişte kullandım	59	16.1
	Ara sıra kullanıyorum	11	3.0
	Hiç kullanmadım	276	75.2

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu formda, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik bilgilerinin edinilmesi amaçlanır. Aynı zamanda katılımcıları psikolojik tanı ve yardım alma süreçlerine ilişkin sorulara da yer verilmiştir.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği: Bernstein ve ark (1994) tarafından geliştirilen ölçeğin bu çalışmadaki 33 maddelik kısaltılmış halinin Türkçe uyarlama, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Şar ve arkadaşları (2021) tarafından yapılmıştır. Altı alt boyutu ve öz bildirim türü olan ölçeğin bu çalışmada ele alınan duygusal alt boyutları kullanılmış olup bu alt boyutlar duygusal ihmal ve duygusal istismarı içermektedir. Ölçekteki tüm maddeler 5’li Likert tipinde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme “Hiçbir Zaman”, “Nadiren”, “. Kimi zaman”, “Sık olarak”, “Çok sık” şeklinde yapılmaktadır. Bu ölçek alt boyut puanı maddelere verilen 1-5 puanlarının toplanmasıyla elde edilmektedir. Cronbach alpha değerleri duygusal ihmal ve istismar için Şar ve arkadaşları (2021) tarafından sırasıyla .89 ve .88 bulunurken bu çalışmada .88 ve .82 olarak hesaplanmıştır.

Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği: Bireylerin hatırladıkları anılarının özelliklerini değerlendirmek amacıyla Er ve Uçar (2004) tarafından geliştirilmiştir. Likert olarak 1 (hiç) - 7 (oldukça iyi) arasında puanlanan ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Beş boyut üzerine temellenen maddelerin oluşturduğu boyutlar; (1) flaş anılar, (2) anı ayrıntıları, (3) anının önem ve etkisi, (4) anı tekrarı ve (5) anının bütünselliği şeklinde sıralanmaktadır. Maddelere verilen puanlar toplanarak ölçekten alınan puan hesaplanmaktadır. Ölçekten alınan puan ne kadar yüksek ise ilgili anı o kadar iyi hatırlanıyor anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı Er ve Uçar (2004) tarafından bütün ölçek için .94, alt ölçekler için ise .84-.96 arasında hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise çocukluğa dair olumsuz anıya dair değerlendirmelerin puanı toplanarak olarak hesaplanmış ve Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır.

Kısa Semptom Envanteri Olumsuz Benlik Alt Boyutu: Tam hali 53 maddeden oluşan, Derogatis (1992) tarafından geliştirilip Şahin ve Durak (1994) tarafından uyarlanan SCL-90-R’nin kısa formu olan Kısa Semptom Envanteri’nin 12 maddeden oluşan olumsuz benlik alt boyutudur. Beşli likert tipi değerlendirmeye sahiptir. Ölçeği yanıtlayan birey her soru için (0) “Hiç”; (1) “Çok az”; (2) “Orta derecede”; (3) “Oldukça fazla”; (4) “Çok fazla” şeklindeki şıklardan birini işaretlemektedir. Bireyin her bir soruyu işaretlemesine göre 0-4 arasında puan verilerek ve bu puanlar toplanarak alt boyuta ait toplam puan bulunur. Çalışmada kullanılmış alt boyut olan ve 12 maddeyi içeren olumsuz benlik boyutunun Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı Şahin ve Durak (1994) tarafından .74 olarak hesaplanırken mevcut çalışmada .88 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Çalışma için gerekli olan etik kurul izni İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 31.12.2021 tarihinde verilmiştir. Verileri çevrimiçi yöntemle toplanan bu çalışma başta duyurulabilen İstanbul Üniversitesi öğrencileri ile Twitter, LinkedIn, Instagram ve WhatsApp grupları aracılığıyla Google Formlar üzerinden ulaşılan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan ölçeklerin öncesinde bulunan bilgi ve onam formunu okuyup onaylamaları istenmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden ve araştırmada kullanılan ölçeklerin tamamını dolduran kişilerin cevapları veri analizinde kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan otobiyografik bellek özellikleri cinsiyet ve psikiyatrik tanı alma gibi demografik bileşenlerden etkilenmektedir (Dagleish ve Hitchcock, 2023). Bu nedenle araştırmanın

analizine geçmeden önce bu etkinin anlamlılığı test edilmiştir. Toplanan verilerin analizi için ilk olarak IBM SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle örneklemin uygunluğu değerlendirilmiştir. Sonrasında ana hipotez testleri adına katılımcı puanları arası farklar, betimleyici istatistikler ve değişkenler arası ilişkilerin incelenmesi hedeflenmiş, bağımsız gruplar arası fark testi ardından değişkenler arasındaki ikili ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi ile raporlanmıştır. Olumsuz anıları hatırlamanın olumsuz benlik üzerindeki ilişkisinde duygusal ihmal ve duygusal istismarin aracı rolünün inceleneceği yapı modeli sınaması için Baron ve Kenny'nin (1986) sunduğu aracı etki analizine ilişkin kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Bu kriterler doğrultusunda ana yordayıcı ve yordanan değişken arasında, aracı ve yordanan değişken arasında ve ana yordayıcı ve aracı değişken arasındaki yordayıcılık ilişkisinin istatistiksel açıdan anlamlı olması beklenmiştir. Aracı etki yapı modeli sınaması Lisrel 8.51 programı Yapısal Eşitlik Modellemesi ile gerçekleştirilmiştir. Kısmi aracılık durumunun sorgulanması için de Sobel Z testi kullanılmıştır.

Bulgular

Örneklemin Ana Hipotez Testi için Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Araştırmanın hipotez testlerine geçilmeden önce travma literatürü açısından kritik birer değişken olan psikiyatrik tanı durumunun ve cinsiyetin otobiyografik anılar üzerindeki potansiyel etkisini öngörebilmek amacıyla bağımsız gruplar arası fark testi uygulanmıştır. Bunun sonucunda otobiyografik olumsuz anı puanının cinsiyete ($t = .405$; $p > .05$) ve tanı durumuna ($t = -1.93$, $p > .05$) farklılaşmadığı görülmüştür. İlgili veriler Tablo 2'de sunulmuştur. Sonuç olarak katılımcılardan alınan verilerin tamamı analize dahil edilmiştir.

Tablo 2

Beliren Yetişkinlerin Otobiyografik Bellek Özellikleri Olumsuz Anı Puanının Cinsiyet ve Tanı Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	n	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Olumsuz Anı	Kadın	260	101.42	27.40	359	.405	.69
	Erkek	101	100.11	28.02			
Cinsiyet	Yok	322	100.12	29.91	365	-1.93	.06
	Var	45	108.49	29.96			

* $p < .05$; ** $p < .01$

Ana Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Araştırmanın ana değişkenlerin betimleyici istatistikleri (ortalama ve standart sapma) ile bu değişkenler arasındaki korelasyon değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Ana Değişkenlerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Aralarındaki İlişkiler

	Ort.	S	1	2	3	4
1	101.15	27.39	1	.30**	.24**	.32*
2	8.79	4.07		1	.70**	.37**
3	11.22	4.81			1	.28**
4	1.37	.92				1

* $p < .05$; ** $p < .01$

1: TOPLAM_OBOO_1 (Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği Olumsuz Anı)

2: CCTO_duygusalistismar (Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği Duygusal istismar Boyutu)

3: CCTO_Duygusalihmal (ÇÇTÖ Duygusal İhmal Boyutu)

4: KSE_OlumsuzBenlik_Ortalama (Kısa Semptom Envanteri Olumsuz Benlik Boyutu)

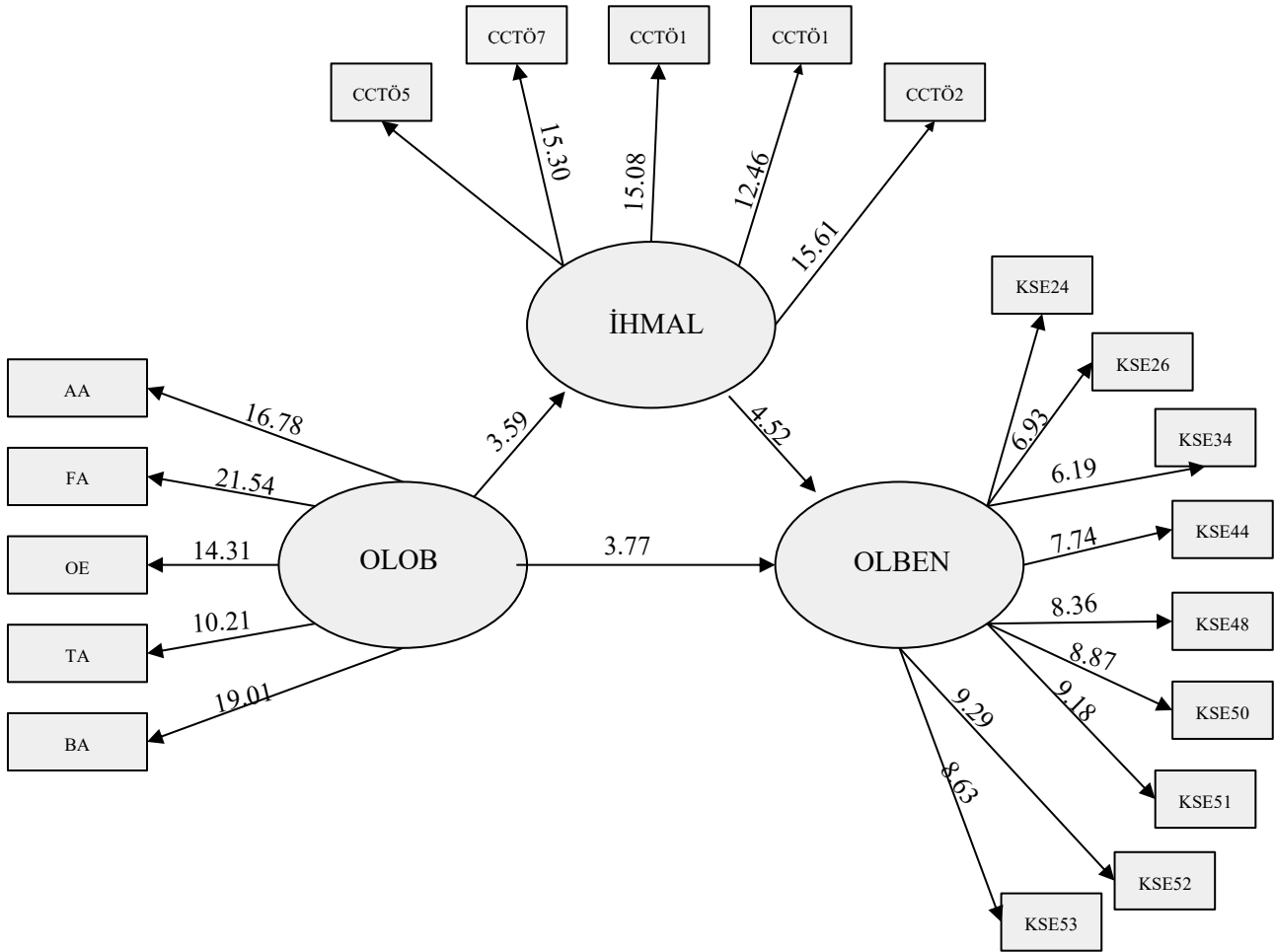
Tablo 3'te görüldüğü üzere Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği'nin olumsuz anıyı hatırlama puanları ile Duygusal istismar ($r=.30$) ve Duygusal İhmal ($r=.24$) arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili bulunmaktadır ($p < .01$). Buna göre olumsuz anı ne kadar çok hatırlanıyorsa kişilerin çocukluk yaşantısında duygusal istismar ve duygusal ihmal bildirme oranları da artmaktadır. Yine Otobiyografik Bellek Özellikleri Ölçeği'nin olumsuz anıyı hatırlama puanları ile Kısa Semptom Envanteri'nin alt boyutu olan Olumsuz Benlik arasında da pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=.32$, $p < .05$). Olumsuz anıyı hatırlama düzeyi arttıkça olumsuz benlik bildirimini de artmaktadır. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'nin alt boyutlarının Kısa Semptom Envanteri'nin alt boyutu olan Olumsuz Benlik ile ilişkisine bakıldığında Duygusal İstismar ($r=.37$) ve Duygusal İhmal ($r=.28$) Olumsuz Benlik pozitif yönde anlamlı ilişkilidir ($p < .01$). Buna göre duygusal ihmal ve duygusal istismar yaşantısı arttıkça olumsuz benlik bildirimini de artmaktadır.

Duygusal İhmal ve Duygusal İstismarın Aracı Etki Rolüne Dair Bulgular

Yapısal eşitlik modellemesi ile yürütülen aracılık analizleri kapsamında ilk olarak yol grafiğindeki örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkilerin analizine dair ölçüm modeli sınamaları gerçekleştirilmiştir.

Duygusal ihmalin aracı etki rolüne dair oluşturulan ölçüm modeli için değerler $\chi^2/df=2.22$, RMSEA=.058 (%90 güven aralığı=.049-.066), sRMR=.059, GFI=.91 ve CFI=.94 olarak bulunmuş, uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu görülmüştür. Bu kapsamda modele getirilen düzeltme önerisi doğrultusunda (OBOO1_OE-OBOO1_TA; anı tekrarı-önem etki boyutları) hatalar yol grafiği üzerinde ilişkilendirilmiş, düzeltme sonrası örtük ve gözlenen değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olmaya devam ettiği belirlenmiştir. Aracı etkinin tespiti yapısal eşitlik modellemesi ile sınanmıştır. Tam aracılık analizinin sonuçlarına göre, verilerin iyi uyum gösterdiği ve yapısal eşitlik modeli uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırlarda olduğu bulgulanmıştır ($\chi^2/df=1.58$, RMSEA=.040 [%90 güven aralığı=.030-.049], sRMR=.060, GFI=.94 ve CFI=.97). Analiz sonuçları doğrultusunda yordayıcı ve yordanan değişken arasındaki ilişki aracı değişkenin varlığında anlamlı olmaya devam etmiş, bu sebeple tam aracı etkinin söz konusu olmadığı görülmüştür. Kısmi aracılık tespiti için ise Sobel Z testine başvurulmuş, buna göre duygusal ihmalin olumsuz otobiyografik anı hatırlamanın olumsuz benlik ile ilişkisinde kısmi aracı rolünün olduğu gözlenmiştir (Sobel $Z=2.78$, $p < .05$). Bu analize dair yol grafiği Şekil 3'te sunulmuştur.

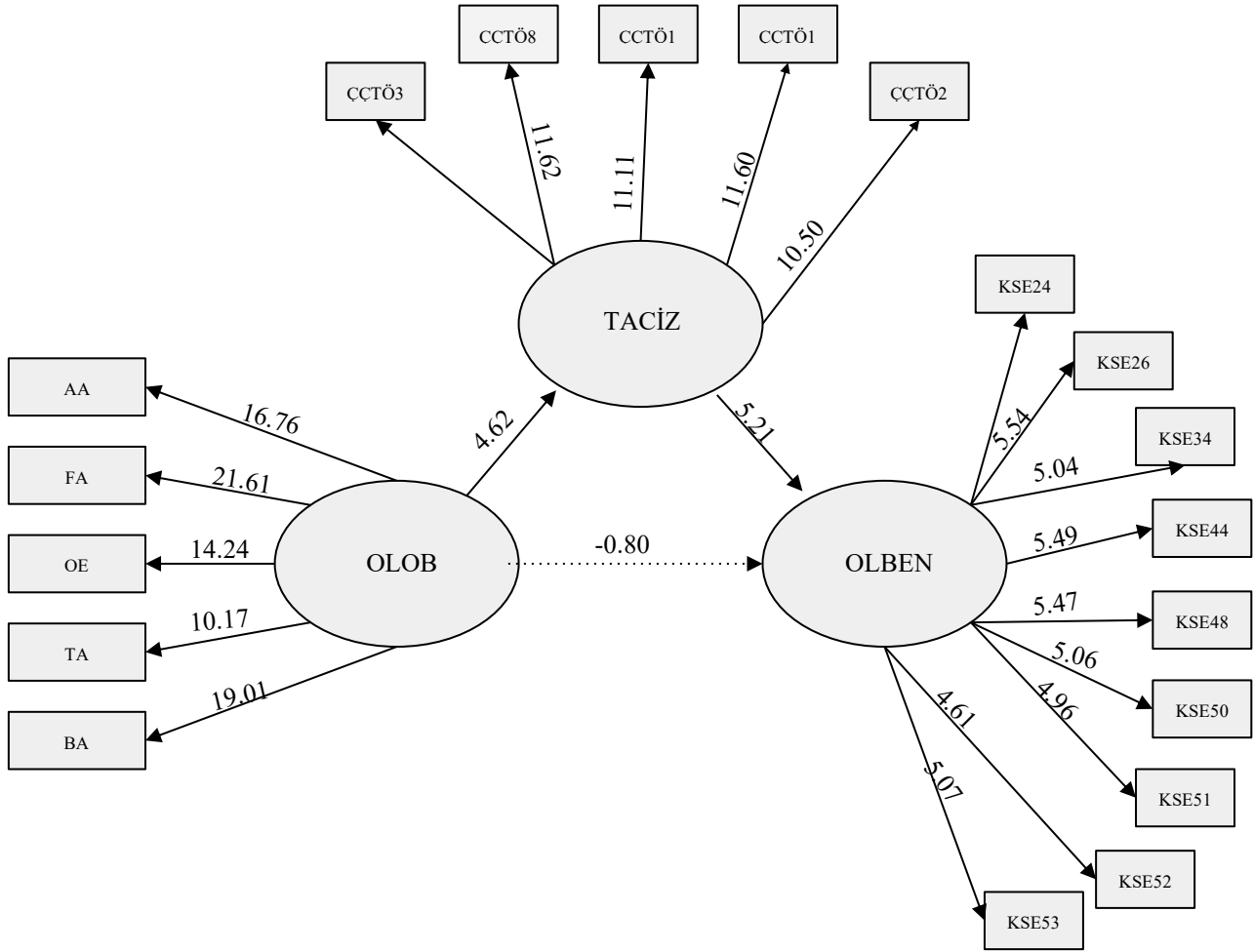
Şekil Grubu 2: Aracılık Analizi Sonuç Modelleri



Şekil 3. Olumsuz Otobiyografik Bellek Anısı ve Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Duygusal İhmalin Aracı Rolü

OLOB: Olumsuz Otobiyografik Bellek, OLBEN: Olumsuz Benlik, İHMAL: Duygusal İhmal

Duygusal istismarın aracı etki rolüne dair oluşturulan ölçüm modeli sınavında ise uyum değerleri $\chi^2/df=3.30$, RMSEA=.081 (%90 güven aralığı=.073-.089), sRMR=.071, GFI=.87 ve CFI=.88 olarak bulunmuş, tüm değerlerin kabul edilebilir sınıra taşınması için modele getirilen düzeltme önerileri gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda KSE24-26 ve OBOO1_AT ve OE olmak üzere iki düzeltme uygulanmıştır. Ardından duygusal istismara dair aracı etki sınavı test edilmiştir. Bu analizin sonuçlarına göre düzeltme ile yapısal eşitlik modeli uyum değerlerinin iyileştiği görülmüş ($\chi^2/df=2.36$, RMSEA=.061[%90 güven aralığı=.053-.069], sRMR=.069, GFI=.91, CFI=.93), olumsuz otobiyografik anı ve olumsuz benlik ilişkisinde duygusal istismarın tam aracı etki rolü olduğu tespit edilmiştir. Duygusal istismarın aracı etki rolüne dair yol grafiği de Şekil 4'te yer almaktadır.



Şekil 4. Olumsuz Otobiyoğrafik Bellek Anısı ve Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Duygusal İstismarın Aracı Rolü

OLOB: Olumsuz Otobiyoğrafik Bellek, OLBEN: Olumsuz Benlik, TACİZ: Duygusal İstismar

Tartışma

Mevcut çalışmada, olumsuz anılara dair otobiyoğrafik bellek özellikleri (olumsuz anıyı hatırlamaya dair) ile olumsuz benlik tasarımı arasındaki ilişkide çocukluk çağı duygusal örülenme yaşantıları olan duygusal ihmal ve istismar yaşantılarının aracılık rolü incelenmiştir. Bir başka deyişle, beliren yetişkinlik dönemindeki kişilerin olumsuz anılara ilişkin geliştirdiği otobiyoğrafik bellek yapılanmasına ilişkin özelliklerin olumsuz benlik tasarımıyla kurduğu ilişkide duygusal ihmal ve istismar yaşantılarının şiddetinin aracılık etkisinin değerlendirilmesi bu çalışmanın ana amacını oluşturmuştur. Bu amacı test üzere gerçekleştirilen yapısal eşitlik modellemesine göre, duygusal ihmalin kısmi aracılık (Şekil 3), duygusal istismarın ise tam aracılık (Şekil 4) gösterdiği bulgulanmıştır.

Araştırmanın ana amacı test edilmeden önce mevcut çalışmada yer alan değişkenler arası korelasyon analizleri ele alındığında duygusal ihmal ve istismarın, olumsuz anıya dair otobiyoğrafik bellek özellikleri ile

olumsuz benlik ilişkileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Literatüre bakıldığında otobiyografik belleğin hem benlikle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar (Aktaş, 2017; Ross ve ark., 2020; Stroud ve ark., 2016) hem de çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar (Kaynar ve Er, 2015; McCrory ve ark., 2017; Yar, 2020) bulunmaktadır. Bunlarla birlikte özellikle çocukluk çağı duygusal örselenme yaşantıları arttıkça benliğin olumsuz değerlendirilmesinin artabileceğine işaret edilmektedir (Aksoy, 2023; Jopling ve ark., 2020; Karaçavuşoğlu, 2022; Naz ve Kausar, 2015; Süzer, 2019). Bu çalışmada da diğer değişkenlerle yüksek düzeyde ilişki gösteren duygusal istismar, alanyazında da benlikle alakalı yapılan çalışmalarda öne çıkan bir değişken olmuştur (Brodski ve Hutz, 2012). Ancak literatürde ihmalin benlik tasarımı ile ilişkisine yönelik spesifik bir çalışma bulunmasa da çocukluk çağında gerçekleşen duygusal ihmal ve istismarın benlik tasarımı güçlü şekilde yordadığına işaret eden çalışmalar yer almaktadır (Wong ve ark., 2019). Tüm bunlarla birlikte mevcut çalışmanın korelasyon sonuçları da literatürdeki bu çalışmalarla uyumlu görülmüştür.

Mevcut araştırmada duygusal ihmal ve istismarı barındıran çocukluk çağı yaşantıların ifade edilmesinin olumsuz otobiyografik bellek özellikleri ile olumsuz benlik ilişkisinde aracı rolü sınanmıştır. Bu hipotez önceki pek çok travmatik deneyimi test eden çalışmadan farklı bir şeye işaret etmektedir. Mnemonic modele göre olumsuz deneyimlerle bozulan bellek artık daha fazla travmatik tepkiler verme ve geçmiş, şimdi ve geleceği daha olumsuz değerlendirmeye eğilimli olacaktır (Rubin ve ark., 2008). Bu bağlamda mevcut çalışma belleğin bu ana etkisinin travmatik yaşantılara ilişkin değerlendirmeleri nasıl etkileyebileceğine işaret etmektedir. Araştırmanın ana amacını oluşturan bu kapsamda belirlenen hipotezlerden H6 kısmen, H7 ise tamamen doğrulanmıştır. Kısmen doğrulanan H6'ya ilişkin bulgulara Şekil 1'de yer verilmiştir. H6 için gerçekleştirilen yapısal eşitlik analizinde duygusal ihmalin kısmi etki göstermesinde bireylerin kavrama ilişkin algıları, tanımları ve kültürel farklılıkların etkisinden bahsedilebileceği düşünülmektedir. Çocukluk çağı duygusal travma yaşantılarının kişisel bir deneyim olarak mnemonic model paralelinde hem otobiyografik belleği hem de benliği etkilediği sonucunda beklenen bir sonuç olmakla birlikte (Rubin ve ark., 2008) duygusal ihmalin kısmi aracılık etkisi göstermesi, ihmalin istismara göre daha pasif ve izlemi zor bir davranış yelpazesini içermesinde bir etken olarak öne çıkabilir. Nitekim ihmal bulguları, belirtileri ve yasal tanımlaması belirsiz olan ancak genel anlamda bakımın sağlanmaması, şefkatin esirgenmesi ve ihtiyaçların tam olarak karşılanmaması gibi ebeveynin pasif davranış süreçlerini barındırmaktadır (Aral ve Günsoy, 2001; Öztürk, 2011) Özbildirim ölçekleri ile geriye yönelik değerlendirmeleri içeren bu kavramın muğlak yapısı sebebiyle bireylerin ebeveynlerinin pasif davranışlarını ayırt etmesi dahası bunu bildirmesinin güç olacağı tahmin edilebilmektedir (Gilbert ve ark., 2009; Hardt ve Rutter, 2004). Ayrıca travma literatüründe işaret edilen bir diğer bulguya göre de travmatik deneyimin duygusal şiddetinin otobiyografik bellekteki olumsuz anılara ilişkin özellikler önemli bir öncül olarak değerlendirilebilir (Brewin ve Holmes, 2003; Van der Kolk, 2019; s.190-202). Her ne kadar mevcut çalışmada buna ilişkin bir ölçüm alınmamış olsa da travmatik deneyimlerin duygusal etkisinin önemli bir öncül olabileceği gözden kaçmamalıdır. Bu açıdan ihmalin pasif doğası, tanımının güçlüğüne yarattığı duygusal yoğunluk da katılımcıların buna ilişkin öz bildirimini etkilemiş ve bu da aracılık etkisini zayıflatmış olabilir.

H7 için gerçekleştirilen yapısal eşitlik analizinde birey tarafından çocukluğuna dair olumsuz anı hatırlanmasındaki artış ile olumsuz benlik tasarımıdaki artış arasındaki ilişkide çocuklukta yaşanan duygusal istismarın şiddetindeki artışın tam aracılık etki gösterdiği bulunmuştur. Duygusal istismar, çocuğa bağırmak, hakaret, çocuğu korkutma, reddetme, tehdit etme ve çocukla alay etmek gibi daha somut ve görünür eylemlerle karakterize bir istismar türüdür (Öztürk, 2011). Buna göre tüm bu görünür davranışların kişi tarafından anlamlandırılmış ve isimlendirilmiş olması, bu yaşantıların bildirimini kolaylaştırmasına da imkân sağlayacaktır. Bununla beraber literatürde duygusal istismar ve ihmalin etkisi genellikle birlikte ele alınmış ve

benlik tasarımı üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmüştür (Ajake ve ark., 2011; Ismaila ve ark., 2022; Karaçavuşoğlu, 2022). Duygusal istismarın benlik tasarımı üzerindeki yordayıcılığı literatürdeki çalışmalarla örtüşse de duygusal ihmal ve istismarın çalışmalarca ayrı ayrı irdelenmemesi duygusal ihmalin etkisini yalnızca bu çalışmayla yorumlamayı zorlaştırmaktadır. Zira van Harmelen ve arkadaşları (2010) çalışmalarında duygusal ihmalin tek başına bildirilme oranını %3.5 olarak verirken duygusal istismar ve ihmalin birlikte bildirilme oranını %89 olarak ortaya koymuştur. Nitekim bir öz bildirimsel değerlendirme bağlamında gerçekleştirilen bu çalışmada, bildiril(e)meyen pek çok istismar türü olabileceği kabul edilmelidir,

Bu çalışmada benliğin olumsuz değerlendirilme temsili için olumsuz benlik tasarımı kavramı kullanılmış olsa da esasında benlik/benlik saygısı/olumsuz benlik kavramları literatürde epey karmaşa yaratmaktadır. Benlik tasarımı Oyserman ve arkadaşlarına göre (2012) benliğin refleksif aktivitesinin bir ürünüdür. Yani kişinin 'şu an kim olduğu', 'geçmişte kim olduğu' ve 'gelecekte kim olacağı' gibi zihinsel kavramları içermektedir. Tüm bunların yanı sıra mevcut literatürde benlik tasarımı kavramı genel olarak benlik saygısı (self-esteem) öz yeterlik (self-efficacy), kontrol odağı (locus of control) ve kişinin üstünlüğü/kendini hâkim olma anlayışı (mastery) olacak şekilde dört tane kendini değerlendirme yapıları için şemsiye bir kavram olarak da kullanılmıştır (Judge ve ark., 1997; Pearlin ve Pioli, 2003; Reed-Fitzke, 2020). Literatürde birbiri yerine kullanılabilen bu kavramlar ve benliğin farklı psikoloji alt dallarında farklı tanımlarla ele alınabilmesi bu alanda karmaşıklığı göstermektedir. Bu kavramların benzer ama farklı yapılar olduğu bazı çalışmalarda vurgulansa da (Judge ve ark., 2002; Reed-Fitzke, 2020) ölçme araçlarının da özellikle çeviri anlamında bu karmaşa ve birbirinin yerini alabilme devam etmektedir. Bu anlamda benlik kavramının özellikle benlik tasarımı bağlamında daha çok geçerlik ve güvenilirlik gerektiren çalışmalarla irdelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmadaki model sınamasının özgün olması, çocukluk çağı örselenme yaşantılarından duygusal yaşantıların beliren yetişkinlik dönemindeki kişi üzerinde etkili olabileceğini göstermesi açısından bu araştırmanın literatüre katkısı önemli bir yerdedir. Esasında fiziken yaşanan, görünür travma belirtileri yanında benliğin gelişim dönemini oluşturan çocuklukta özellikle de duygusal ihmal ve istismarın yani aktif bir şekilde bakımveren tarafından örselenmenin ya da pasif olarak görülmemenin yaratabileceği hasarlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bulgular, beliren yetişkinlerin benlik gelişimine ve iyilik hallerine yönelik katkısının yanında ebeveynlerin yeterince iyi beceriler geliştirebilmesi açısından da fikir vereceği düşünülmektedir. Mevcut çalışmada Rubin ve arkadaşlarının mnemonic modeli (2008) çerçevesinde geliştirilen beliren yetişkinlerdeki olumsuz benlik tasarımı otobiyografik bellek ve duygusal ihmal ile istismar yaşantısı üzerinden açıklamayı hedefleyen bir modelleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Ancak bu model çalışmasının benlik tasarımı için incelenmesi bu çalışmanın özgün kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu modelin farklı gelişimsel ve klinik özellikteki örneklerde sınanması modelin güvenilirliğinin ve geçerliliğinin değerlendirilmesi açısından elzemdir.

Bahsedildiği üzere benlik kavramının ve olumsuz benlik tasarımının literatürde birden fazla karşılığı olduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise olumsuz benlik tasarımı klinik, sağlık psikolojisi bağlamında ve kullanılan ölçek zemininde şemsiye bir kavram olarak kullanılmış ve kendine ait olumsuz değerlendirmeleri içermiştir. Olumsuz benliğin alt kavramlarının daha spesifik araştırılması çalışmaya anlamlı bir katkı sağlayacaktır. Zira benlik saygısı, öz yeterlik gibi kavramlar farklı araçlarla tek başına birer kavram olarak da ölçülebilmektedir. Bunun yanında çalışmanın en önemli kısıtlılığı belleğin deneysel bir yöntemle sınanmamış olmasıdır. Hatırlama fenomenolojilerini ölçmede pratiklik sebebiyle alanda da sıklıkla kullanılan ve kişinin kendi bildirimine dayanan öz-bildirim (self-report) ölçeklerinin amacı bireyin o fenomene dair hatırladıklarını ve/veya anlattıklarını ortaya çıkarmaya çalışmaktır (Conner ve Barrett, 2012). Bu çalışmada da otobiyografik

bellek ve travma yaşantısı her ne kadar hatırlama ve öz bildirim ölçekleriyle kişinin kendine etkisi paralelinde ölçülse de öz bildirim ölçekleri sınaması içgörüsüyle alakalı da değişebilmektedir. Neticede bellek geri getirilebilen yanlı anılarla ölçülmüştür. Ayrıca katılımcılara online yollarla ulaşılmış olup kontrollü bir şekilde ölçeklerin doldurulmasının sağlanmamış olması da araştırmanın bir kısıtlılığı olarak değerlendirilebilir. Yanı sıra, katılımcıların bir kısmının farklı travmatik deneyimlerinin olup olmadığı önden sorulmuş ve spesifik bir travmatik deneyimi olmamasına dikkat edilmiştir. Ancak bu durumun öz-bildirimsel olarak sorgulanmış olması tam olarak gerçeği yansıtmadığına ilişkin net bir duruma işaret etmemektedir. Bununla birlikte tanı alma durumunun otobiyografik anılarda değişiklik yaratabileceği çeşitli çalışmalarda (örn: Dalgleish ve Hitchcock, 2023) vurgulanmasına rağmen bu çalışmada katılımcı grupları arasında böyle bir fark görülmemiştir. Ayrıca örneklemin istismar türlerini temsiliyeti açısından karşılaştırma yapabilmek için yeterli olamayabileceği görülmüştür. Bu yüzden örneklemin çocukluk çağı ihmal ve istismar öyküsü açısından karma bir grup olması da araştırmanın bir başka kısıtlılığına işaret edebilir.

Bellek, hatırlama ve travmatik yaşantıların kişiliğin çeşitli bileşenleri ile ilişkisi adına çok sayıda çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Ancak özellikle travmatik anıların hatırlama ile bağlantısı konusunda literatürde bir söz birliği mevcut olmadığından bu alanda çalışmaların farklı özelliklerdeki daha çeşitli katılımcı gruplarıyla genişletilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerlendirilen bu model bağlamında farklı ihmal ve istismar türlerine ilişkin çalışmaların düzenlenmesi faydalı olacaktır. Bununla birlikte ihmal ve istismar öyküsünün iyilik halini etkileyebileceği bilinmektedir. Mevcut çalışma ise bu etkinin benlik tasarımı üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir. Tüm bu açıdan gerçekleştirilen bu çalışma; ihmal ve istismar gibi çocukluk çağı deneyimlerinin bugünkü psikososyal zorlanmaya etkisini, öncül ve sonuçlar bağlamında ele alabilmesi açısından klinik müdahalelere önemli bir kaynak olabilecektir. Özellikle olumsuz travma literatüründe otobiyografik özelliklerin temel etkisine bir dayanak oluşturması psikososyal uygulamalarda bellek özelliklerinin bir parametre olarak ele alınmasının önemine işaret etmiştir.

Kaynaklar

- Ajake, U.E., Bisong, N. N. ve Etuk, G. R. (2011). Influence of emotional abuse on the self-concept of senior secondary school students in Cross River State Nigeria. *Global Journal of Educational Research*, 10(2), 111-120.
- Aksoy, B, N. (2017). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin çocukluk çağı ruhsal travmalarının kimlik gelişimleri ve stresle başa çıkma becerileri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Aktaş, Ç. (2017). *Benlik saygısı ve otobiyografik bellek arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 36-39.
- Arnett, J. J. (1997). Young people's conceptions of the transition to adulthood. *Youth & Society*, 29(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/0044118X97029001001>
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2016). Does emerging adulthood theory apply across social classes? National data on a persistent question. *Emerging Adulthood*, 4, 227-235. <https://doi.org/10.1177/2167696815613000>

- Aydın, M. (2019). Genç yetişkinlerde mutluluğa genel bir bakış. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, Eğitim & Psikoloji, 47-64. DOI: 10.18506/anemon.520928
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Brewin, C. ve Holmes, E. (2003) Psychological theories of posttraumatic stress disorder. *Clinical Psychology Review*, 23, 339-376. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(03\)00033-3](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(03)00033-3)
- Brodski, S. K. ve Hutz, C. S. (2012). The repercussions of emotional abuse and parenting styles on self-esteem, subjective well-being: a retrospective study with university students in Brazil. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 21, 265-270.
- Cameron, J. J. ve Granger, S. (2019). Does self-esteem have an interpersonal imprint beyond self-reports? A meta-analysis of self-esteem and objective interpersonal indicators. *Personality and Social Psychology Review*, 23(1), 73-102. <https://doi.org/10.1177/1088868318756532>
- Cebe, F. (2005). *Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yetiştirme yurtlarında barınan çocukların "benlik saygısı", "depresyon", "kaygı" skorlarının ailesi yanında kalan çocuklarla karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Chevrier, B., Compagnone, P., Carrizales, A., Brisset, C. ve Lannegrand, L. (2020). Emerging adult self-perception and link with adjustment to academic context among female College Students. *Revue Européenne de Psychologie Appliquée*. 70. 10.1016/j.erap.2020.100527.
- Conner, T. S. ve Barrett, L. F. (2012). Trends in ambulatory self-report: the role of momentary experience in psychosomatic medicine. *Psychosomatic medicine*, 74(4), 327-337. <https://doi.org/10.1097/PSY.0b013e3182546f18>
- Dalgleish, T. ve Hitchcock, C. (2023). Transdiagnostic distortions in autobiographical memory recollection. *Nature Reviews Psychology*, 2(3). <https://doi.org/10.1038/s44159-023-00148-1>
- Devi, R., Anand, S. ve Shekhar, C. (2013). Abuse and neglect as predictors of self concept among below poverty line adolescents from India. *International Journal of Psychology and Counselling*, 5(6), 122-128.
- Dokgöz, H. (2021, 6-7 Mart). *Çocuk İstismarı*. [Seminer Sunumu]. Adli Psikoloji Buluşmaları, Psikoloji Öğrencileri Meslek Yasası Platformu.
- Er, N. ve Uçar, F. (2004). Yoğun duyu yüklü yaşam olaylarında, kişisel anı aktarımları ve referans noktaları aracılığıyla otobiyografik bellek örüntülerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(53), 1-18.
- Fuentes, A. ve Desrocher, M. (2012). Autobiographical Memory in Emerging Adulthood: Relationship with Self-Concept Clarity. *J Adult Dev*, 19, 28-39. <https://doi.org/10.1007/s10804-011-9131-1>
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Onur, B. (Çev. Ed.), Ankara: İmge Yayınevi.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. ve Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*. 373, 68-81.
- Guindon, M. H. (2010). What is self-esteem? M. H. Guindon içinde (Ed.), *Self-esteem across the lifespan: Issues and interventions* (3-24). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Hardt, J. ve Rutter, M. (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: review of the evidence. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 45(2), 260-273. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00218.x>
- Harris, M. A. ve Orth, U. (2020). The link between self-esteem and social relationships: A meta-analysis of longitudinal studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(6), 1459-1477. <https://doi.org/10.1037/pspp0000265>

- Ismaila, A. C., Ibiam, J., Charity, N. E. O., Ifelunni, C. O., Hope, E. U., Ugwu, G. C., Ahmed, I. ve Bododo, M. M. (2022). Child abuse and neglect as predictors of self-esteem of pupils in internally displaced persons' (idps) camp in borno state, nigeria. *Webology*, 19(3), 3354-3367.
- Jopling, E., Tracy, A. ve LeMoult, J. (2020). Childhood Maltreatment, Negative Self-Referential Processing, and Depressive Symptoms During Stress. *Psychology research and behavior management*, 13, 79-87. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S231505>
- Judge, T. A., Erez, A., Bono, J. E. ve Thoresen, C. J. (2002). Are measures of self esteem, neuroticism, locus of control, and generalized self efficacy indicators of a common core construct? *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3), 693-710.
- Judge, T. A., Locke, E. A. ve Durham, C. C. (1997). The dispositional causes of job satisfaction: A core evaluations approach. *Research in Organizational Behavior*, 19, 151-188.
- Karaçavuşoğlu, N. (2022). *Genç yetişkinlerde çocukluk çağı travması, benlik saygısı ve kimlik gelişiminin incelemesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Kaynar, G. ve Er, N. (2015). Otobiyografik bellekte aşırı genelleme: Çocukluk örselenme yaşantılarının otobiyografik bellek açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(76), 1-14.
- Kim, J. ve Cicchetti, D. (2006). Longitudinal trajectories of self-system processes and depressive symptoms among maltreated and nonmaltreated children. *Child development*, 77(3), 624-639. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00894.x>
- Leary, M. R. ve Baumeister, R. F. (2000). The nature and function of self-esteem: Sociometer theory. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 32, 1-62. Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(00\)80003-9](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(00)80003-9)
- Luyckx, K. (2006). *Identity formation in emerging adulthood: Developmental trajectories, antecedents, and consequences*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Catholic University Leuven, Belgium.
- Merrill, N., Waters, T. E. ve Fivush, R. (2016). Connecting the self to traumatic and positive events: links to identity and well-being. *Memory (Hove, England)*, 24(10), 1321-1328. <https://doi.org/10.1080/09658211.2015.1104358>
- McCrary, E. J., Puetz, V. B., Maguire, E. A., Mechelli, A., Palmer, A., Gerin, M. I., Kelly, P. A., Koutoufa, I. ve Viding, E. (2017). Autobiographical memory: a candidate latent vulnerability mechanism for psychiatric disorder following childhood maltreatment. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*, 211(4), 216-222. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.117.201798>
- Montgomery, M. J. ve Côté, J. E. (2003). College as a transition to adulthood. G. R. Adams & M. D. Berzonsky içinde (Ed.), *Blackwell handbook of adolescence* (149-172). Blackwell Publishing.
- Naz, F. ve Kausar, R. (2015). Parental neglect, negative self- esteem, emotional instability and depressive symptoms in adolescents with somatic symptoms. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 1, 25-36
- Ogle, C. M., Siegler, I. C., Beckham, J. C. ve Rubin, D. C. (2017). Neuroticism Increases PTSD Symptom Severity by Amplifying the Emotionality, Rehearsal, and Centrality of Trauma Memories. *Journal of Personality*, 85(5), 702-715. <https://doi.org/10.1111/jopy.12278>
- Oyserman, D., Elmore, K. ve Smith, G. (2012). Self, self-concept, and identity. M. R. Leary & J. P. Tangney içinde. (Ed.), *Handbook of self and identity* (pp. 69-104). The Guilford Press.
- Öztürk, M. (2011). *Çocuk Hakları Açısından Çocuk İhmali ve İstismarı*, 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Pearlin, L. I. ve Pioli, M. F. (2003). Personal control: Some conceptual turf and future directions. S. H. Zarit, L. I. Pearlin, & K. W. Schaie içinde. (Ed.), *Personal control in social and life course contexts* (pp. 1-21). Springer Publishing Co.

- Pereira, A., Santos, J. P., Sardinha, P., Cardoso, J., Ramos, C. ve Almeida, T. (2021). The impact of childhood abuse on adult self-esteem and emotional regulation. *Annals of Medicine*, 53(1), 164. <https://doi.org/10.1080/07853890.2021.1896171>
- Puetz, V. B., Viding, E., Hoffmann, F., Gerin, M. I., Sharp, M., Rankin, G., Maguire, E. A., Mechelli, A. ve McCrory, E. J. (2021). Autobiographical memory as a latent vulnerability mechanism following childhood maltreatment: Association with future depression symptoms and prosocial behavior. *Development and psychopathology*, 33(4), 1300-1307. <https://doi.org/10.1017/S0954579420000504>
- Reed-Fitzke, K. (2020). The role of self-concepts in emerging adult depression: A systematic research synthesis. *Journal of Adult Development*, 27(1), 36-48. <https://doi.org/10.1007/s10804-018-09324-7>
- Ross, J., Hutchison, J. ve Cunningham, S. J. (2020). The me in memory: The role of the self in autobiographical memory development. *Child Development*, 91(2), e299-e314. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/cdev.13211>
- Rubin, D. C., Berntsen, D. ve Bohni, M. K. (2008). A memory-based model of posttraumatic stress disorder: evaluating basic assumptions underlying the PTSD diagnosis. *Psychological review*, 115(4), 985-1011. <https://doi.org/10.1037/a0013397>
- Schwartz, S. J. (2016). Turning point for a turning point: Advancing emerging adulthood theory and research. *Emerging Adulthood*, 4(5), 307-317. <https://doi.org/10.1177/2167696815624640>
- Smith, S. ve Chesin, M. (2023). Belief in a just world mediates the relationship between childhood abuse and self-esteem in emerging adults, *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 20(1), 81-98, DOI:10.1080/26904586.2022.2049463
- Spalding, L. R. ve Hardin, C. D. (1999). Unconscious unease and self-handicapping: Behavioral consequences of individual differences in implicit and explicit self-esteem. *Psychological Science*, 10(6), 535-539. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00202>
- Stroud, D., Olguin, D. ve Marley, S. (2016). Relationship between counseling students' childhood memories and current negative self-evaluations when receiving corrective feedback. *Int J Adv Counselling*, 38, 237-248 (2016). <https://doi.org/10.1007/s10447-016-9268-5>
- Süzer, S. (2019). *Çocukluk çağı travması yaşamış ergen ve genç erişkinlerde anhedoni ve benlik saygısı ilişkisinin incelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31),44-56.
- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Fatih, P. ve Türk-Kurtça, T. (2021). A revised and expanded version of the Turkish Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33): overprotection-overcontrol as additional factor. *Journal of Trauma and Dissociation*, 22(1), 35-51.
- Tura, S. M. (2005). *Günümüzde psikoterapi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Williams, H. L., Conway, M. A. ve Cohen, G. (2008). Autobiographical memory. G. Cohen ve M. A. Conway içinde. (Eds.), *Memory in the Real World* (3rd ed., pp. 21-90). Hove, UK: Psychology Press.
- Williams, J. M. G. (1996). Depression and the specificity of autobiographical memory. In: Rubin DC, editor. *Remembering our past: Studies in autobiographical memory*. Cambridge University Press, 244-267.
- Wong, A. E., Dirghangi, S. R. ve Hart, S. R. (2019). Self-concept clarity mediates the effects of adverse childhood experiences on adult suicide behavior, depression, loneliness, perceived stress, and life distress. *Self and Identity*, 18(3), 247-266. DOI: 10.1080/15298868.2018.1439096
- Wu, Q., Cao, H., Lin, X., Zhou, N. ve Chi, P. (2022). Child Maltreatment and Subjective Well-being in Chinese Emerging Adults: A Process Model Involving Self-esteem and Self-compassion. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(15-16), NP13685-NP13706. <https://doi.org/10.1177/0886260521993924>

- Valentino, K., Toth, S. L. ve Cicchetti, D. (2009). Autobiographical memory functioning among abused, neglected, and nonmaltreated children: the overgeneral memory effect. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 50(8), 1029-1038. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02072.x>
- Van der Kolk, B. (2019). *Beden Kayıt Tutar: Travmanın iyileşmesinde beyin, zihin ve beden*. (Çev. N.C. Maral). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Van Harmelen, A. L., de Jong, P. J., Glashouwer, K. A., Spinhoven, P., Penninx, B. W. ve Elzinga, B. M. (2010). Child abuse and negative explicit and automatic self-associations: the cognitive scars of emotional maltreatment. *Behaviour research and therapy*, 48(6), 486-494. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.02.003>
- Yar, B. (2020). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile farklı depresif duygu durum düzeylerinin otobiyografik bellek üzerine etkisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yaratan, H. ve Yucesoylu, R. (2010). Self-esteem, self-concept, self-talk and significant others' statements in fifth grade students: Differences according to gender and school type. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2, 3506-3518.